

De smalle brug

De laatste maanden van het nu nog kort achter ons liggende jaar zullen wel voorgoed de herinnering aan dat hele jaar 1956 blijven bepalen.

Wat er met en in Hongarije gebeurde en hoe wij dat zelf ervoeren nadat het tot ons kwam door de radio op zondag 4 november, hoe de wereld daarop reageerde en hoe wij hier in Nederland al zeer spoedig voor de opdracht stonden concreet aan enige duizenden binnenkomende vluchtelingen de best mogelijke hulp te verlenen — dat alles heeft op een zeer bepaalde manier het jaar 1956 gekleurd. Het heeft ons vrij onverwacht en krachtdadig, geplaatst voor een aantal consequenties van internationale politieke machtsverhoudingen, waarvan de weerslag vaak tot in de dagelijkse dingen van ons eigen kleine land merkbaar was.

Het plaatste ons ook voor het menselijke probleem van de nood van tienduizenden gevluchte mannen, vrouwen en kinderen, die „ergens” — een klein deel daarvan in Nederland — het leven gaan voortzetten, een nieuw bestaan zullen moeten gaan opbouwen en — zo mogelijk — een stukje geluk gaan vinden.

Vele van onze landgenoten, waaronder naar ik aanneem ook een aantal van U, zullen dus op 't ogenblik en nog voor geruime tijd staan voor de opdracht een Hongaarse vluchteling te helpen bij die voortzetting van het leven, die opbouw van een nieuw bestaan, die aanpassing aan totaal onbekende toestanden en levensgewoonten — en bij dat vinden van wat nieuw levensgeluk. Men zal daarbij voortdurend in tweestrijd staan over wat de beste weg is.

Assimilatie, aanpassing aan en in het land waar men nu eenmaal — wie weet voor hoelang — zal moeten wonen, een zo snel mogelijk aannemen van onze levensgewoonten?

Ongetwijfeld een weg die mogelijkheden biedt, maar dan toch niet met een volkomen verlies van wat het „eigene” van het Hongaarse leven uitmaakt, dan toch met de mogelijkheid de eigen identiteit te bewaren.

„Uit het eigen land wegvluchten”, zo zei Dr. Poslawsky tot de Nederlandse helpers die in de Julianahal klaarstonden om de groepen te ontvangen, zoals ze deze week klaarstaan in Budel, waar opnieuw duizenden arriveren, „is nog veel ingrijpender dan b.v. dreigend of werkelijk oorlogsgevaar in eigen land. In dat geval immers staat onze hele vertrouwde omgeving — geestelijke en stoffelijke — om ons heen; de vluchteling is van alles en allen — of bijna allen — afgesneden. Dit geldt niet alleen in plaats, het geldt evenzeer in de tijd. De vlucht betekent een breuk in de levensgang, breuk waarvan — althans voorlopig — geen terug mogelijk schijnt.”

* *

Ik moest aan die woorden denken toen ik vorige week in een kring van jonge Hongaarse vrouwen iets vertelde over sociale verhoudingen in Nederland. Nadat men, zo leek het, wel geïnteresseerd had geluisterd, was de enige vraag die aan 't eind werd gesteld. „Hoe zou 't nu in Hongarije zijn?”

Volkomen natuurlijk, die vraag, in de grond voortkomend uit een soort van zelfverdediging. Want, zei Poslawsky, men heeft niet slechts een levensgang, men is ook z'n eigen levensgang. Een breuk in de levensgang kan een breuk in de mens zelf betekenen. En zo heeft men de sterke behoefte zich vast te klampen aan berichten van daarginds, ook aan waarden die gebleven zijn, aan mensen, normen, idealen, soms aan voorwerpen.

Ik keek de kring eens rond, jonge Hongaarse vrouwen, totnutoe nog altijd als Hongaren onder elkaar gebleven, een enkele met man en kind ver weg. In de komende dagen zouden ze allen uitzwermen en aan 't werk gaan en ergens terecht komen in een Hollands gezin — wel bitter alleen. Waaraan zullen zij zich nu gaan

7

vastklampen, hoe zullen ze hier in dit vreemde land dat minimum van veiligheid en geborgenheid vinden, zonder welke een mens toch eigenlijk niet leven kan? Zal het hen en ons lukken om wat bruggen over en weer te slaan, waarlangs menselijk contact mogelijk is, hetzij in de vorm van hulp of steun, of alleen maar van wat echte belangstelling? Zal een deel van hen, juist van de jongeren, deze „vrije wereld van het westen”, ervaren als een kille en uiterst materialistische samenleving waar het ideaal van de bromfiets elk ander ideaal overschaduwet en waar de solidariteit van mensen onderling te sporadisch wordt aangetroffen? „20 % van de jonge vluchtelingen van achter het IJzeren Gordijn” zo zei iemand wiens dagelijkse werk tussen deze jongeren ligt, „wil terug. Onze geestelijke vrijheid heeft voor hen weinig betekenis en ze verlangen naar de gelijkgezindheid van de „groep” waarvan ze daarginds deel uitmaakten.” Een groep, waar men zich thuis voelt. Zullen we dat onze nieuwe medeburgers kunnen verschaffen, of betekent de komst van 3000 Hongaren alleen maar enkele duizenden mensen méér die zich eenzaam en ontredderd voelen?

Die vereenzaming van de mens in de samenleving van tegenwoordig — merkwaardig verschijnsel temidden van de enorme toename van de communicatiemiddelen, practisch over de gehele wereld — ontmoeten we in groeiende mate om ons heen. Soms in kringen en bij mensen van wie we dat zo oppervlakkig gezien niet zouden verwachten; mensen die prettig opgenomen lijken in een wel vrolijke kring, die 't altijd druk met iets hebben en op weg zijn ergens heen. Ook mensen, die zo ogenschijnlijk nogal verstandig hun zaakjes weten op te knappen en aan wier leven men een normale graad van geslaagdheid zou willen toekennen. Totdat men op een goede dag, in een gesprek of naar aanleiding van een bepaalde gebeurtenis, onverwachts een blik werpt op een levenshouding die nergens meer enig houvast geeft, waarin voor waardering van andere dan materiële zaken geen plaats meer is en waarin de reactie op wat dan ook onveranderlijk gaat in de richting van „och, wat heb je d'r allemaal an!”

Ongrijpbare mensen, met een volstrekt onverschillige houding ten aanzien van allerlei, dat het leven werkelijk de moeite waard maakt, ontwortelden misschien — óók onder degenen met een redelijke of zelfs goede uiterlijke geslaagdheid — omdat in onze tijd velen hun contacten hebben verloren met de kring waartoe ze vroeger behoorden, waarin het prettig en veilig was en bovendien „wist waar men aan toe was”, om het zo maar eens uit te drukken.

* *
*

Met je verstand kun je een aantal oorzaken vinden, waardoor die kringen en verbanden zich meer en meer oplossen en de mensen alleen komen te staan. Daar is natuurlijk de geweldige technische ontwikkeling met de snel voortschrijdende industrialisatie, die de mensen loshaalt uit hun oude traditionele levenssfeer. De grote steden gaan sterk groeien, bijna iedereen wil er eigenlijk ook wel graag heen-trekken om allerlei redenen, maar eenmaal opgenomen in het grotestadstempo blijkt men allerlei oude levensgewoontes snel te moeten laten vallen. Men staat in die grote stad dan erg alleen; niemand pleegt zich daar om z'n buurlui te bekommeren en ook al heeft men er prettig werk gevonden, dan nog ontkomt men niet aan de invloed van strenge zakelijkheid die — nu we in een periode van volgroei kapitalisme leven — het gehele arbeidsproces doortrekt.

Het verklaren en begrijpen van een aantal oorzaken van de vereenzaming geeft echter nog geen antwoord op de vraag „waar loopt dit allemaal op uit? Kunnen we er iets aan doen?” En die vraag krijgt steeds meer een dringende klank. Je vindt 'm terug telkens weer, als motief in literatuur en film, tot zelfs in de gewone populaire liedjes van deze tijd toe. „Ik sta aan het venster and watch the rain, hail, hail, hailo, tomorrow I'll probably love again....”

Zou dat de oplossing kunnen zijn, de liefde die misschien morgen weer komt, ook voor het wijdere terrein dan dit liedje ongetwijfeld bedoelt?

Of is juist de eenzaamheid ontstaan door ons onvermogen om lief te hebben in groter verband, zijn we te onafhankelijk geworden, te „los”, kunnen we onze eigen zelfstandigheid niet aan?

Je moet je er toch, geloof ik, voor hoeden, om onder indruk van al deze verschijnselen te gaan vergeten dat de bevrijding uit bekrompenheid, vooroordeel, geestelijke en materiële afhankelijkheid en de angsten en zorgen die met dat alles gepaard gingen, op zichzelf een enorme winst is. Dat pas daardoor de gelegenheid is geschapen voor de mens om zijn eigen mogelijkheden te gaan realiseren, om iets te gaan begrijpen van eigen bestemming en opdracht. Losmaken van de oude traditionele bindingen kan ook betekenen afstoten van wat langzamerhand inhoudsloos was geworden, kan een gevolg zijn van groei en rijping, kan op een gegeven moment een horizon openen, waarvan men niet gedroomd had. Op zo'n

moment zal men óók alleen staan — maar in plaats van een verarming zal de eenzaamheid dan een verrijking betekenen, omdat men een nieuw vergezicht verwerft.

Naar mijn gevoel is het onjuist de vereenzaming van de moderne mens toe te schrijven aan een tezeer op de spits gedreven ik-bewustzijn, dat het gevolg zou wezen van het verlies van de traditionele gebondenheid — zoals ik eens hoorde betogen. Wanneer hij tezeer een individualistje wordt en de brug tot z'n medemens niet meer weet te vinden — waardoor ook tomorrow de liefde niet meer komt — dan komt dat omdat juist zijn ik-bewustzijn onvoldoende is uitgegroeid en niet is geworden tot dat mens-bewustzijn, dat de contacten met medemens en kosmos omvat.

Een mens-bewustzijn, dat hem plaatst op de grond van zijn bestaan en hem van daaruit de medemens als een lotgenoot, een tochtgenoot of hoe men dat noemen wil, doet zien. Dan is de toenadering niet meer zo moeilijk, dan kan de afstand niet meer zo groot zijn, al zijn er natuurlijk in de maatschappelijke en psychische situaties van elk individu talrijke factoren, die de bruggen, welke hij naar zijn medemens weet te bouwen, smal en soms zelfs maar wankel doen zijn. Ik kreeg in handen een prachtig boek over de beroemde Japanse schilder en tekenaar Hokusai. Zo'n boek, waarin men uren geboeid blijft kijken naar de weergaloos knappe en verfijnde uitbeelding van bloemen, dieren en eindeloos wijde landschappen waaruit — U kent ze wel — altijd ergens in de verte de serene, allesbeheersende berg de Fudsjii verrijst.

De biograaf J. Hillier geeft in dat boek een beeld van Hokusai's landschappen, waarin zo nu en dan ook de mens verschijnt. En zelden vond ik beter uitgedrukt het heel bijzondere samenspel van schijnbare eenzaamheid, kosmische gebondenheid en eigen mogelijkheid dat de mens kenmerkt.

„Op Hokusai's landschappen, zo zegt Hillier, „werd de mens, zo hij er al op voorkwam, zichtbaar gemaakt als het toevallige verschijnsel, dat hij op de aardkorst vormt. Een minuscuul schepsel, gaande over de smalle brug welke hij zich van punt tot punt heeft gebouwd — of stil in een klein bootje, in het midden van een oeverloos meer....”

D. HEROMA-MEILINK.

De volgende uitzendingen in de rubriek Geestelijk Leven op zondagmorgen zijn:

3 februari: dr J. P. van Praag over „Beest en Geest”.

10 februari: prof. dr D. Loenen over „De Techniek en de Mens”.

HUMANISTISCHE GEDACHTEN

Prijs
f 1,25

10 radiolezingen door:

J. C. BRANDT CORSTIUS W. COENDERS
J. P. VAN PRAAG D. H. PRINS
B. W. SCHAPER C. H. SCHONK

Deze brochure is verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het
Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163, postrekening 304960

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
27 JANUARI 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

50

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie en redactie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.